

Opgave 3 De troost van muziek

Op zijn 66ste verjaardag brengt de Engelse muzikant David Bowie, na tien jaar stilte, in 2013 een nieuw album uit met daarop de ballade *Where Are We Now?* Treurig bezingt Bowie daarin de stad Berlijn waar hij in de jaren zeventig van de vorige eeuw popgeschiedenis schreef.

Duitsland was destijds nog opgedeeld in Oost en West. Toen Bowie er muziek opnam, keek hij uit op de Muur tussen Oost- en West-Berlijn.

Uit de tekst van de ballade *Where Are We Now?* die gaat over een man die “verdwaald is in de tijd”, blijkt de heimwee. Bowies treurige stem en de melodie versterken de emotie.

- 2p 12 Leg uit in welk opzicht de emotie in de ballade *Where Are We Now?* een acute emotie is.

Leg vervolgens uit dat het hebben van een acute emotie nog niet per se duidelijk maakt dat het hier om de emotie heimwee gaat.

Verschillende denkers hebben zich in het verleden afgevraagd waarom muziek zo goed in staat is om emoties op te roepen. Volgens sommigen zit de emotie in de muziek zelf, volgens anderen is de ontroering die we ervaren bij muziek alleen maar het gevolg van de verbeeldingskracht van de luisteraar.

De filosoof Spinoza schreef over het verband tussen emoties en verbeelding.

- 2p 13 Hoe zouden we volgens Spinoza moeten reageren op de heimwee van *Where Are We Now?*

Leg in je antwoord uit wat volgens Spinoza het verband is tussen emoties en verbeelding.

Na in Amerika een leven met veel drank en drugs te hebben geleid, zocht Bowie in de jaren zeventig zijn toevlucht in Berlijn. Daar kickt hij af van de drugs en neemt hij zijn carrière weer op.

tekst 6

Bowie was Los Angeles ontvlucht, emotioneel uitgehold na de consumptie van bergen cocaïne, hij voelde niets meer, alleen nog leegte.

De cokeverslaving die Bowie opdeed in zijn luxueuze Californische optrek leverde hem de reputatie van 'alien' op: in interviews had hij met zijn aangevreten motoriek en volslagen afwezige oogopslag wel iets weg van een robot of buitenaards wezen dat, zoals hij het zelf uitdrukte, "alleen in theorie leefde" en geen spoor van welke emotie dan ook vertoonde.

naar: Muziek Magazine, nr 1, 2013, Bowie in Berlijn

De ongelukkige situatie van Bowie lijkt op een beschrijving die de filosoof William James geeft. Volgens James zou ons leven enigszins lijken op het leven van Bowie in tekst 6 als de cognitivistische benadering van emoties waar zou zijn.

De filosofe Martha Nussbaum hanteert een cognitivistische benadering van emoties. Volgens haar drukt muziek onze gehechtheid aan de dingen buiten onszelf uit. Die dingen hebben we niet in onze macht. Muziek is daarmee een uitdrukking van de tragische kwetsbaarheid van de mens.

3p 14 Leg aan de hand van tekst 6 uit wat volgens Nussbaum het verband is tussen emoties en welzijn.

Beargumenteer vervolgens of muziek volgens Nussbaum het welzijn van Bowie kan vergroten.

Leg tot slot uit welke overeenkomst er is tussen tekst 6 en de kritiek van James op de cognitivistische benadering van emoties.

Volgens Plato is muziek in staat om de harmonie van de kosmos te laten weerklinken. Maar volgens hem drukken de tonen van de muziek ook emoties uit. Sommige tonen zijn vrolijk terwijl andere juist droevig klinken. Plato vindt echter dat er maar twee toonsoorten geschikt zijn om muziek mee te maken: de toonsoort die bezonnenheid uitdrukt en de toonsoort die als dapperheid klinkt. Instrumenten waarop je meer dan deze twee toonsoorten kunt spelen, horen volgens Plato niet thuis in een ideale staat. Die instrumenten roepen volgens hem verkeerde emoties op:

tekst 7

Een nieuwe vorm van muziek invoeren is immers iets waar men zich voor moet hoeden als voor een gevaar dat alles bedreigt. Want: verander iets aan de toonsoorten in de muziek, en je wijzigt onvermijdelijk de meest fundamentele wetten in de staat.

naar: Plato, Politeia

Ook in de wereld van vandaag is het maken van muziek in sommige landen nog omstreden, bijvoorbeeld in Iran. Na de Iraanse revolutie werden openbare muziekoptredens verboden, met uitzondering van de optredens waarin revolutionaire liederen ten gehore werden gebracht. Een tijd later werd het wel weer mogelijk om muziekinstrumenten te kopen, maar alleen om er muziek mee te maken die de opvattingen van de staat ondersteunt. Langzaamaan is er weer wat ruimte voor andere muzikale optredens gekomen, met strikte regels voor het uitdrukken of oproepen van gevoelens die te maken hebben met bijvoorbeeld erotiek en sensualiteit. Maar iedereen die muziek wil uitbrengen moet deze muziek nog steeds eerst laten goedkeuren door de staat.

De kritiek die de staatsliederen van Iran hebben op sommige vormen van muziek, is vergelijkbaar met de kritiek die Plato heeft op redevoeringen en retorica.

- 2p **15** Leg uit dat de kritiek die de machthebbers van Iran hebben op sommige vormen van muziek vergelijkbaar is met Plato's kritiek op retorica. Beargumenteer vervolgens aan de hand van zijn driedeling van de ziel waarom Plato de toonsoorten die dapperheid en bezonnenheid uitdrukken wel toestaat.

De filosoof Friedrich Nietzsche dicht muziek een belangrijke rol toe, zowel in het leven als in zijn filosofie. Hij schreef zelf over muziek, raakte bevriend met de beroemde componist Richard Wagner en componeerde ook eigen muziekstukken.

Volgens Nietzsche verbindt muziek ons rechtstreeks met het bestaan en heeft muziek, net als filosofie, net zo'n heftige uitwerking als de hartstochten zelf. "Zonder muziek zou het leven een vergissing zijn", schreef hij dan ook.

Nietzsche sloot hierin aan bij Arthur Schopenhauer, de filosoof volgens wie we door de muziek even aan de eeuwige kringloop van het onheil kunnen ontsnappen. Volgens hem kan muziek troost brengen. Alleen door muziek en leven vanuit medelijden kan het leven draaglijk worden.

Hoewel Schopenhauer en Nietzsche het erover eens zijn dat het leven zonder muziek een vergissing zou zijn, zijn ze het niet eens over de rol die medelijden in het leven zou moeten spelen.

- 3p **16** Beargumenteer vanuit de opvattingen over medelijden van Schopenhauer en Nietzsche welke verschillende betekenis zij zouden geven aan de zin "Zonder muziek zou het leven een vergissing zijn". Gebruik in je antwoord een uitleg van de herenmoraal.

Welke opvatting je ook over medelijden hebt, het overlijden van grote sterren in de muziekwereld wekt onder veel mensen gevoelens op van medelijden, vaak aangewakkerd door de media.

In Nederland was de ontsteltenis bijvoorbeeld groot bij het overlijden van de zanger André Hazes in 2004. Veel mensen hadden het gevoel alsof ze met de dood van de volkszanger een goede bekende hadden verloren. Bij een eerbetoon na het overlijden, een afscheidsceremonie in de Amsterdam Arena, waren bijna vijftigduizend mensen aanwezig. Ruim zes miljoen mensen keken bovendien live mee op televisie hoe talloze artiesten emotionele toespraken of optredens gaven bij de kist van Hazes, die op de middenstip van het voetbalveld stond.

Toen een jaar later in Amsterdam een standbeeld van Hazes werd onthuld en een deel van zijn as met tien vuurpijlen de lucht in werd geschoten, werd dit opnieuw live uitgezonden op televisie.

3p 17 Geef een argument tégen emocultuur aan de hand van medelijden als emotie.

Geef ook een argument vóór emocultuur aan de hand van medelijden als deugd.

Maak een eigen afweging van deze twee argumenten op basis van de aandacht voor het overlijden van Hazes.